К.е.н. Олійник Т.О

Запорізький національний технічний університет

АКТИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Досліджено стан збільшення фінансових потужностей установи, який повинен відповідати зростанню попиту на активні операції, а також стан обмежень, що накладаються ринком на збільшення ціни на фінансові ресурси, та зниження відсотків на активні операції.

Research of increasing the financial capacity of institutions that must meet increasing demand for active operations and status of the restrictions imposed by the market to increase prices of financial resources, and reduce the percentage of active operations.

Ключові слова

Активні операції, фінансові ресурси, фінансові установи, фінансовий ринок, капіталовкладення, фінанси, фінансовий механізм

І. Вступ

Коли мова йде про фінанси банківських установ, то говориться в основному про фінансовий механізм отримання грошових коштів та їх ціна. В ринковій економіці існують власні фінансові механізми, які забезпечують фінансові установи прибутком. Сьогодні мова піде про принципово нову дієздатну схему управління банківськими активами та утримання позицій фінансових установ в даному регіоні, та можливість зіставити додаткові доходи і втрати від збільшення ціни на фінансові ресурси, зниження відсотків на активні операції.

ІІ. Постановка завдання:

- дослідити стан економічного розвитку фінансових установ за рахунок підвищення обігу по активним операціям;

- розглянути факти, які впливають на прибутковість фінансових установ та ефект входження їх конкурентів на ринок;
- розглянути ефект заміщення пов'язаний з виникаючими при зниженні відсотків втратами, який визначається величиною еластичності ресурсного попиту;
- вірогідність державного втручання в фінансову сферу.

III. Результати

Зростання фінансової системи на Україні ставить в центр стратегію управління активами фінансових установ. Капіталовкладення повинні забезпечити як розвиток фінансової системи, так і окремо взятих фінансових установ з швидкістю, відповідною темпам розширення галузевих фінансових ринків. Якщо активні операції окремо взятої фінансової установи не досягнуть свого рівня на ринку фінансових послуг, то його витіснять конкуренти. Інакше об'єм вільних засобів перевищить необхідний резерв. Обидва ці сценарії несприятливі.

Стаючи стержнем діяльності фінансової установи, активні операції підпорядковують собі її цінову політику. У моделі представленого банку ціна на ресурси встановлюється на рівні, необхідному для фінансування запланованих інвестицій. Дана теорія вважає, що активні і пасивні операції в банківській системі можуть бути незалежні. Банк може одержати від фірми значно більше доходів через конвертацію валюти, залишки на рахунках, участь в сумісних проектах і т.п., чим від ціни, що дозволяє одержати максимум прибутку від активних операцій.

Внутрішньо накопичувані фінансові ресурси, як акціонерних товариств, створювані фінансово - промислові групи, направляють капіталовкладення, покликані досягти наступних цілей:

- розширення виробничих потужностей;
- зниження вартості фінансових ресурсів;
- посилення позицій на ринку;
- диверсифікацію в інші галузі.

З цього списку два перші пункти відповідають традиційному розумінню фінансових вкладень в розширення сфер впливу. Темпи збільшення потужностей фінансової установи повинні відповідати зростанню попиту на активні операції. Необхідність знижувати ціну на фінансові ресурси модифікує цей принцип. Для збільшення об'ємів вкладення грошових коштів необхідний деякий резерв потужностей. Інакше фінансова установа безповоротно втратить частину своєї частки ринку. Темпи розширення об'ємів активних операцій фінансових установ, повинні декілька випереджати зростання ціни ресурсного попиту. Втім, експансія сама нерозлучна від зниження відсотків. Адже вкладення в новий завод звичайно дозволяють реалізувати передові технології. В той же час ця модернізація устаткування може відбуватися і без збільшення об'ємів кредитування, тому вона і виділяється як окремий напрям капіталовкладень.

Будівництво нового заводу (або модернізація того, що вже існує) на основі передових технологій знижує середні витрати фірми. Це збільшує фінансовий потік для фінансування при тій же величині процентних ставок.

Вкладення в посилення позицій банку на фінансовому ринку звичайно не відносяться до активних операцій, а витрати на маркетинг, рекламу і т.п. по суті є інвестиційними. Це означає, що внутрішні накопичення фінансової установи, як акціонерного товариства, перевищують суму нерозподіленого прибутку і амортизаційних відрахувань. До них також відносяться витрати, що направляються на маркетинг і рекламу.

Останній пункт списку, очевидно, є комбінацією попередніх. Проте зважаючи на його особливу важливість виділяється окремо. В цілому, приведений перелік напрямів капіталовкладень підтверджує, що активні операції, а значить, і ціна, на фінансові ресурси залежать від стратегії зростання фінансової установи.

Навіть лідер фінансової системи банку не може, призначаючи процентну ставку, орієнтуватися тільки на потреби у фінансуванні планованих капіталовкладень. Цьому фінансову установу необхідно враховувати і ряд

обмежень, що накладаються ринком на збільшення ціни на фінансові ресурси, зниження відсотків на активні операції: ефекти заміщення і входження в фінансову галузь конкурентів, а також можливість державного втручання. По суті потрібно зіставити додаткові доходи і втрати від збільшення ціни на фінансові ресурси, зниження відсотків на активні операції банку.

Розглядаючи уважніше згадані ринкові обмеження треба перш за все, приділити увагу ефекту заміщення. Він відображає той факт, що із збільшенням відносної процентної ставки на кредити позичальники починають шукати переважну для них фінансову установу-замінник, що пропонує фінансові ресурси по нижчих відсотках. Ефект заміщення пов'язаний з виникаючими при зниженні відсотків втратами і визначається величиною еластичності ресурсного попиту. Якщо вона менше одиниці, то втрати будуть менше додаткового доходу, якщо більше одиниці - то навпаки. Даний ефект виявляється не відразу. Для того, щоб клієнти фінансової установи звикли до нового співвідношення цін на ресурси і пристосували свої технології, потрібен час. Через інерцію економіки в перші періоди часу (природно, різні в різних галузях) фінансові установи майже не відчують втрат. Негативний ефект збільшення відсотків наростатиме пізніше. Зниження об'єму активних операцій пропорційно розподілиться між банками і фінансовими підприємствами що займаються банківською галуззю. Ці віддзеркалення можна прослідкувати за допомогою рисунку 1. По вертикалі відкладені ціни на фінансові ресурси (P), а по горизонталі - активні операції у послідовні періоди часу (Q/t).

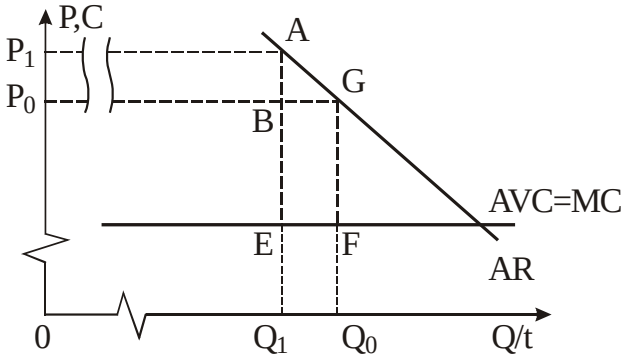

Рис. 1. Ефект заміщення

В даному випадку фінансова установа - лідер - розглядає можливість збільшення ціни на фінансові ресурси з рівня Ро до Рі. При даній короткостроковій фінансовій кривій попиту AR (яка має однакову еластичності для всіх фінансових установ) підвищення відсотків на активні операції принесе додатковий дохід, рівний площі прямокутника P1ABP0. Але одночасно впадуть об'єми кредитування, і виникнуть втрати, рівні площі прямокутника BGFE. Чистий ефект залежатиме від порівняння площ двох фігур. Малюнок показує, що в даному випадку дохід від збільшення ціни на фінансові ресурси перевершує збиток, тобто еластичність попиту за ціною менше одиниці. Але така ситуація збережеться лише в короткостроковому періоді. З часом ефект заміщення посилюватиметься. Співвідношення прямокутників може змінитися на користь втрат, і вони перевищать додатковий дохід.

Розглянемо тепер ефект входження конкурентів на ринок. Він полягає в тому, що із збільшенням процентних ставок, завдяки абсолютному зростанню прибутку, новим фінансовим установам легшає подолати вхідні бар'єри. Ми виділимо три види вхідних бар'єрів:

а) економія на масштабах кредитування, пов'язана з тим, що в будь-якій фінансовій установі мінімальний ефективний масштаб кредитування вимагає застосування відповідної величини капіталу. Створення ресурсної бази менше за цей мінімум не забезпечить зниження відсотків до прийнятного рівня;

б) абсолютні переваги в процентних ставках є те, що фінансові установи які, вже затвердилися на ринку даного регіону, мають таку важливу перевагу, а саме доступ до фінансових ресурсів на вигідніших умовах. Вони вже привернули найбільш цінних фахівців, кваліфікованих працівників, захистили патентами передові технології і т.п.;

в) диференціація фінансових установ пов'язана з так званою лояльністю позичальників. Бренд фінансової установи, що затвердився на ринку, завжди має перевагу перед новою фінансовою установою завдяки інтенсивній рекламі, системі послуг, сталою перевагою клієнтів і т.п.

Якщо при підвищенні цін на кредитні ресурси потенційні фінансові конкуренти долають вхідні бар'єри в фінансовій сфері, то кількість активних операцій, що раніше проводяться фінансовою установою, пропорційно скоротиться. Цей вид втрат визначатиметься вже не еластичністю попиту на кредитні фінансові ресурси, а вірогідністю входження на фінансовий ринок в даному регіоні нових фінансових установ. Для створення нових фінансових установ необхідно мати більший термін, ніж для зміни смаків споживачів фінансових продуктів, тому ефект заміщення позначається тільки з часом. Рисунок 2 пояснює суть даного явища.

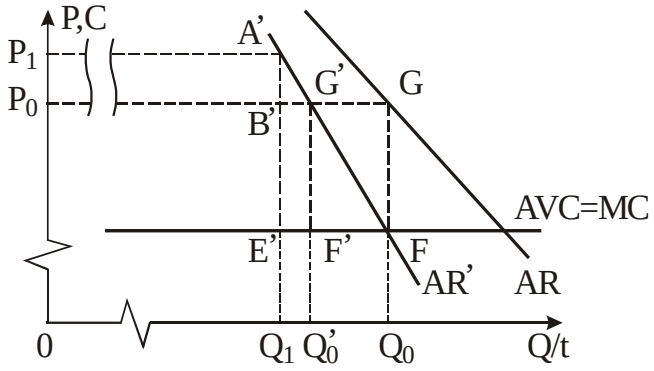

Рис. 2. Ефекти входження конкурентів і заміщення

На рисунку 2 видно, що при підвищення ціни на кредитні ресурси з PO до P1 приводить до зрушення кривої попиту фінансової установи - цінового лідера (а значить і решти фінансових установ регіону) з AR в AR'. Падіння об'ємів кредитування викликане вступом до галузі конкурентів, а зрушення - ефектом заміщення. Тепер додатковий дохід рівний площі прямокутника, а втрати від входження в галузь конкурентів - площі G'GFF'. Сукупні втрати від заміщення і входження конкурентів рівні площі прямокутника B'GFE'. З малюнка ясно, що навіть цей несприятливий ефект компенсується приростом доходу. Проте, як вже мовилося, з часом співвідношення доходів і втрат може мінятися.

Вірогідність державного втручання. Уряди розвинених країн вважають, що різкі підвищення цін загрожують соціально-економічній стабільності. При виникненні таких ситуацій держава може втручатися в справи галузі. Для цього воно використовує цілий набір засобів, серед яких: націоналізація, регулювання цін, оподаткування, зниження митних тарифів, відкриття державних запасів,

антитрестове законодавство (Eichner, 1976, p.77). Дане положення теорії А.Эйхнера відображає досвід післявоєнних років економічного регулювання. У сучасних умовах застосування таких заходів в розвинених державах різко знизилася. Проте і сьогодні ці країни мають в своєму розпорядженні ефективні засоби, які можуть використовувати при необхідності.

Зі сказаного вище витікає, що рішення про підвищення цін на фінансові ресурси ухвалюється фінансовою установою на підставі аналізу загального балансу додаткових доходів і втрат за весь майбутній плановий період. Цей факт ще раз розглядає максимізацію короткострокового прибутку. Наслідки збільшення ціни на активні операції фінансовими установами можуть бути повністю виявлені лише на довгостроковому горизонті.

Порядок визначення співвідношення доходів і втрат від підвищення ціни на фінансові ресурси представлено на рисунку 3.

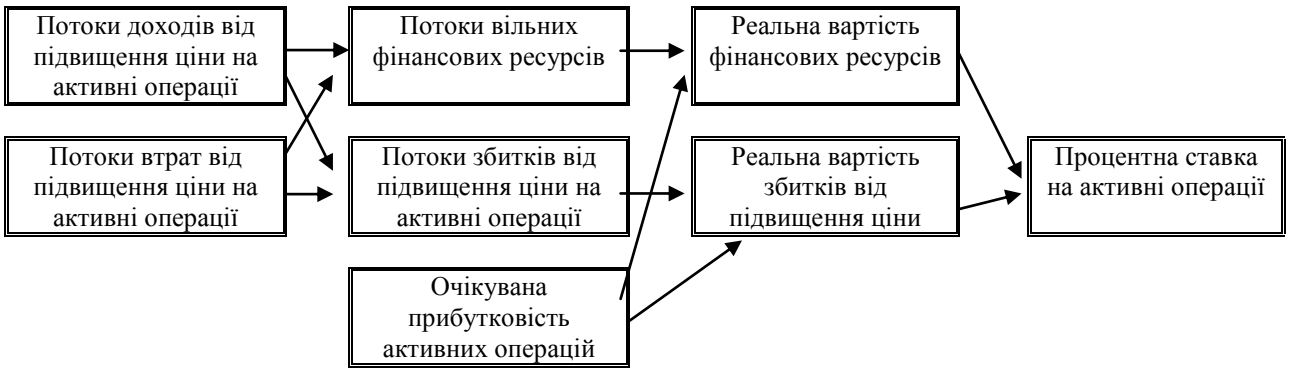

Рис. 3. Послідовність розрахунку співвідношення доходів і втрат від підвищення ціни на активні операції фінансових установ

При рішенні даної задачі необхідно врахувати такий вирішальний чинник, як час. Вище наголошувалося, що ефекти заміщення і входження фінансових установ - конкурентів на регіональний ринок наростають поступово. Це означає, що після підняття фінансовою установою цін на фінансові ресурси доходи спочатку перевищують втрати. Віднімаючи другу величину з першої, одержимо вільні фінансові кошти для розміщення, вкладення або кредитування в декількох послідовних періодів часу. Їх суму можна розглядати як аналог банківської позики. Аналогія, втім, лише приблизна, оскільки позикові кошти звичайно виходять відразу, а вільні

фінансові ресурси накопичуються поступово. З якогось моменту, особливо якщо в регіон вступлять фінансові установи - конкуренти, втрати від підвищення ціни на фінансові ресурси можуть перевищити додаткові доходи. Віднімаючи останню величину з першої для відповідних періодів часу, одержимо послідовний ряд збитків. Їх сума є деяким аналогом процентних ставок, що сплачуються по виданих кредитах. Аналогія знову лише приблизна, оскільки відсоток єдиний для всієї суми кредиту, а збитки наростають в послідовні проміжки часу. Перевищення втрат над доходами від підвищення ціни, раз встановившись, зберігається нескінченно за інших рівних умов. Можливо, в результаті перегляду процентних ставок у бік зменшення потік доходів фінансової установи зменшиться. Це не означає, що від підвищення ціни на фінансові ресурси треба неодмінно відмовитися, тому що втрати виникають все рівно.

У проміжку фінансова установа - ціновий лідер матиме в своєму розпорядженні фінансові ресурси, які допоможуть накопичити вищі процентні ставки. Їх можна використовувати такими способами, які більш ніж компенсують підсумкове падіння потоку доходів (Eichner, 1991, p.381). У зв'язку з цим важливо підкреслити, що ціна на фінансові ресурси встановлюється фінансовими установами на певний плановий період, в рамках якого повинні оцінюватися наслідки даного рішення.

У чистому вигляді вільні фінансові ресурси і збитки від підвищення процентних ставок на активні операції зіставити не можна, оскільки фінансові установи прагнуть не до збільшення прибутку самого по собі, а до мобілізації фінансових коштів для вигідного їх розміщення. А. Эйхнер вважає, що для цього необхідно дисконтувати обидві величини, визначивши їх нинішню вартість. У даному зв'язку виникає питання, по якому відсотку проводити таку операцію?

Щоб зрозуміти це, слід врахувати те, що стимули вигідного розміщення фінансових ресурсів для фінансової установи тісно пов'язані із зниженням процентних ставок на ресурси, в результаті їх залучення. Чим більше різниця

між набуваючими фінансовою установою фінансовими ресурсами і їх вкладеннями, тим більше стимул розвивати активні операції.

Таким чином фінансові вкладення фінансових установ в активні операції залежать від періоду їх окупності. Під останнім розуміється час, за який доходи від зниження процентних ставок на активні операції компенсують витрати на залучення вільних фінансових коштів. Цю величину можна виразити за допомогою наступної спрощеної формули:

$$t_r = \frac{C_O}{\Delta F}$$

де t_r - період окупності фінансових вкладень; ΔF - вільні фінансові ресурси; C_O - фінансові вкладення в активні операції. Аналогічними дослідженнями фінансових інвестицій тільки у області мегакорпораций займався А.Эйхнер (Eichner, 1991, p.455). Величина, зворотна періоду самоокуповування, рівна очікуваній прибутковості капіталовкладень (r). На думку А.Эйхнера (Eichner, 1991, p.465) - "в корпоративній економіці є виражена тенденція до зрівнювання прибутковості капіталовкладень між галузями". У нашому випадку - прибутковість капіталовкладень між регіональними фінансовими структурами, тобто прибутковість однієї активної операції, щонайменше, повинна відповідати прибутковості інших способів вкладення фінансових коштів, або посилення позицій фінансової установи в даному регіоні.

Окрім внутрішньо нагромаджуваних фінансових ресурсів фінансова установа може брати кредити і позики. Накопичення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел економічно обгрунтовано до тих пір, поки відсотки цього процесу менші, ніж витрати на отримання позикового капіталу.

Ухвалюючи рішення про вартість вільних фінансових ресурсах фінансова установа може опинитися в одній з трьох можливих ситуацій, що розглядаються нижче.

Перша з цих ситуацій полягає в тому, що очікувана гранична ефективність активних операцій так низька, що можлива процентна ставка дозволяє накопичувати більше внутрішніх ресурсів, чим реально потрібно.

Здавалося б, в такій ситуації фінансова установа повинен знизити ціну на активні операції. Проте цього не відбудеться. По-перше, фінансова установа, ймовірно, вирішить додатково накопичити фінансові ресурси, чекаючи появи прибуткових інвестиційних можливостей в майбутньому. По-друге, колеги-фінансові установи можуть сприйняти зниження цін на активні операції як початок цінової війни. Це підірве крихку систему стабільних відносин між фінансовими установами регіону. У такій ситуації фінансова установа - ціновий лідер, швидше за все, підтримуватиме постійну ціну.

Друга можлива ситуація в порівнянні з першим випадком - гранична ефективність інвестицій значно виросте за рахунок рівності відсотків власних і внутрішніх ресурсів фінансової установи. Графік попиту на інвестиційні фонди зрушився у право. Проте зростання граничної ефективності капіталовкладень недостатнє, щоб спонукати фінансову установу звернутися до зовнішніх запозичень.

Третя можлива ситуація припускає, що попит на інвестиції виріс настільки, що спонукає фінансову установу збільшити відсотки на активні операції і крім власних ресурсів звернутися до зовнішніх запозичень. При браку внутрішніх ресурсів, фінансова установа привертатиме фінансові ресурси шляхом зовнішніх запозичень по ринковій ставці відсотка.

IV. Висновки

Розглянуті вище ситуації просто показують межі, в яких може ухвалюватися раціональне рішення щодо величини процентних ставок. В даному випадку це означає, що фінансова установа звичайно дотримується величини процентних ставок, що склалася історично. Коли вимагають обставини, фінансова установа визначає новий рівень ціни шляхом аналітичних процедур, а також методом "проб і помилок".

Стаючи стержнем діяльності фінансової установи активні операції підпорядковують собі її цінову політику.

Позикові кошти звичайно виходять відразу, а вільні фінансові ресурси накопичуються поступово. Стимули вигідного розміщення фінансових ресурсів

для фінансової установи тісно пов'язані із зниженням процентних ставок на фінансові ресурси, в результаті їх залучення. Чим більше різниця між набуваючими фінансовою установою ресурсами і їх вкладеннями, тим більше стимул розвивати активні операції.

Ціна на фінансові ресурси встановлюється фінансовою установою на певний плановий період, в рамках якого повинні оцінюватися наслідки даного рішення.

Фінансові вкладення в активні операції залежать від періоду їх окупності, прибутковість однієї активної операції, щонайменше, повинна відповідати прибутковості інших способів вкладення фінансових коштів, або посиленню позицій фінансової установи у даному регіоні.

Відношення нинішніх вартостей збитків від підвищення ціни на активні операції, в деяких випадках, може дозволити понизити процентні ставки на активні операції за рахунок накопичення внутрішніх фінансових ресурсів.

Рішення про ціни, фінанси і інвестиції ухвалюються сучасною фінансовою установою одночасно. Якщо головною метою фінансової установи є максимізація довгострокових темпів зростання капіталовкладень, то інвестиційні рішення лежать в основі всього процесу управління бізнесом. При цьому фінанси установи організовуються так, щоб одержати необхідні фінансові ресурси з найменшими процентними ставками. Це означає, що цінове рішення визначається такою комбінацією внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел капіталу, яка достатня для задоволення інвестиційного попиту.

Література

1. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество. – М.: ООО "Издательство АСТ"; ООО "Транзит книга"; Terra Fantastica, 2004.
2. Дзарасов Р.С., Новоженов Д.В. крупный бизнес и накопление капитала в современной России. – М.: Едиториал УРСС, 2009.
3. Кейнс Д.М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранные произведения / Предисл., ком мент., сост. А.Г. Худокомов. – М.: Экономика, 1993.

4. Львов Д.С., Гребенников В.Г., Ерзнкян Б.А. Тенденции и проблемы развития корпоративной формы предприятия в России. – М.: ЦЭМИ РАН, 2000.
5. Сластников А.Д. Модели экономического роста со скачкообразно меняющейся технологией: стационарный поход // Стохастическое управление в экономике. – М.:ЦЭМИ АН СССР, 1989.
6. Уильямсон О.И. Логика экономической организации // Природа фирмы / Под ред. О.И. Уильямсона и С.Дж. Унтера. – М.: Дело, 2009.
7. Eichner A.S. The macrodynamics of advanced market economies/ - Armonk. N.Y., London: M.E. Sharpe Inc., 1991.
8. Eichner A.S. The megacorp and oligopoly: micro foundations of macro dynamics. – Cambridge, London, N.Y., Melbourne: Cambridge University Press, 1976.